

EL CAMÍ DE SANT JAUME

INICI

Les **FITXES DE PATRIMONI** que us presentem, i que són la base del programa formatiu “**El teu Camí de Sant Jaume, patrimoni de tots**”, estan dissenyades per a treballar amb el vostre alumnat aspectes relacionats amb el patrimoni cultural de la ruta jacobea.

Cadascuna de les fitxes es troba ordenada en una seqüència similar a l'establerta per les etapes del Camí. Les conclusions extretes del treball de cadascuna d'elles seran obertes i susceptibles d'ésser relacionades amb aquelles elaborades per a d'altres continguts temàtics.

No són un “manual d'instruccions”, sinó que presenten una sèrie de pautes per a que els docents puguem triar el que més us convingui en funció de les característiques i interessos del grup al qual us dirigiu.

Estan estructurades de la següent manera:

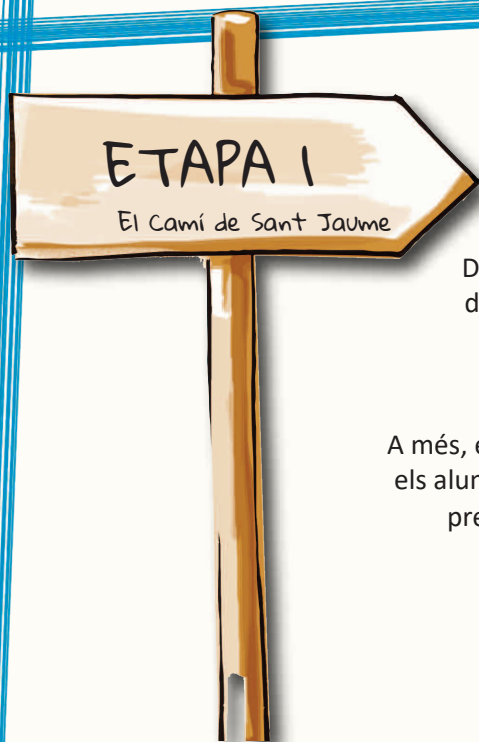
→ En un primer moment, i a mode de tempesta d'idees, us plantejem una sèrie de ítems que el docent pot adaptar a les necessitats educatives de l'aula. No es tracta de que l'alumnat doni una resposta única a cadascuna de les qüestions, sinó de que arribi, dins de la classe, a respostes globals que es debatin entre diferents grups flexibles organitzats pel professor.

→ Després de la posada en comú de les respostes a les qüestions plantejades, dins de l'apartat **PROPOSEM** el professor trobarà una sèrie d'activitats realitzables dins i fora de l'aula que completen els coneixements adquirits.

El plantejament, tant d'ítems com d'activitats, respon als principis d'interdisciplinarietat i aprenentatge col·lectiu. Es podran seqüenciar dins de les programacions de l'aula, construint així una jornada final de treball en aquelles unitats didàctiques en les quals es faci referència als continguts teòrics que expliquen el Camí de Sant Jaume dins de les diferents matèries del currículum.

L'objectiu final del treball amb els materials que us presentem aquí serà l'elaboració d'un treball de creació artística sobre el Camí de Sant Jaume.

Bon Camí

QUÈ ÉS EL CAMÍ DE SANT JAUME ... per a la teva classe

Donar una definició podria ser la manera correcta de començar, per deixar clar a l'alumnat què és el Camí de Sant Jaume. Però preferim que descobriu vosaltres la resposta al llarg d'aquesta etapa per iniciar el viatge sense idees preconcebudes.

A més, enlloc de precisar què és el Camí, volem saber més aviat què pensen els alumnes sobre el que és el Camí de Sant Jaume. Per tant comencem preguntant-los **què pensen que és el Camí de Sant Jaume?**

Podem trobar-nos tres casos:

Tots el coneixen
Alguns el coneixen
Ningú no el coneix

Per a aquells/es que no sàpiguem res del Camí de Sant Jaume, enhorabona: van a iniciar un gran viatge i descobrir quelcom increïble.

Proposem I: Per a aquells que no sàpiguem res del Camí de Sant Jaume...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

En altres aules pot ser que tots/es el coneguin. Molts centres educatius, en les seves programacions i viatges culturals, realitzen una part del Camí en grup. És una ruta molt interessant com a viatge d'estudis. Si aquest és el vostre cas i ja coneixeu el Camí de Sant Jaume perquè l'heu fet, tingueu en compte que no tots tenen aquesta sort. Però encara que en conegueu una part, hi ha altres Camins que més endavant descobrirem.

Proposem II: Per a aquells/es que creien saber-ho tot sobre el Camí, penseu que els ho heu d'explicar a un ...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

Seria normal que com a mínim alguns/es dels/de les alumnes el coneguin per ells/es mateixos/es o per familiars o amics/gues que hagin fet alguna part o fins i tot el Camí sencer. **A l'any 2016 un total de 277.854 persones** el van fer. Un dels percentatges més alts eren estudiants.

Si és el vostre cas i alguns/es coneixen què és el Camí de Sant Jaume, és el moment que ho expliquin a la resta amb les seves pròpies paraules. És important que ho exposin de manera clara, entre amics/gues, i oblidant on són. Anoteu tots els dubtes que no quedin resolts per, entre tots/es, donar-hi resposta més tard.

Amb aquestes tasques plantejades esbrinarem la formació inicial del grup sobre el tema i seu interès al respecte, per poder enfocar millor les següents activitats. És necessari partir d'una idea concreta sobre el que l'alumnat entén que és el Camí de Sant Jaume.

**Algú/na té anècdotes o vivències, coneix històries o notícies relacionades amb el Camí?
És un bon moment per a compartir-ho amb la resta.**

Una vegada explicat el Camí de Sant Jaume, amb el que coneixem crearem la nostra pròpia definició: primer individual, després en petits grups i, finalment, tota la classe.

En una definició s'exposen amb claredat els caràcters genèrics i diferencials d'alguna cosa material i immaterial, per tant anem a veure què destaquen cada un/a dels/les alumnes com a més important. A la definició s'hi poden incloure aspectes històrics, geogràfics, sociològics, culturals, etc.

Pot ser una descripció tan llarga com vulguem. Podria ser una cosa així:

- El Camí de Sant Jaume és ... una ruta que ...
- El Camí de Sant Jaume és ... que neix en ...
- El Camí de Sant Jaume és ... on els peregrins ...
- El Camí de Sant Jaume és ... què passa per moltes províncies ...
- El Camí de Sant Jaume és ... amb un sentit espiritual ...
- El Camí de Sant Jaume és ... ple de monuments ...

Per tal que el vostre grup tingui una idea més concreta sobre què és i què significa el camí de Sant Jaume, us donem unes pinzellades bàsiques. Podeu ampliar la informació poc a poc a cada fitxa.

→ Els pelegrinatges a Santiago de Compostel•la, iniciats en el segle IX amb el descobriment de la tomba de l'apòstol Sant Jaume el Major, van traçar durant segles les sendes que conflueixen a Santiago, on es troben totes les rutes jacobees.

Cap pelegrinatge va arribar a marcar tan intensament el seu camí com el de Compostel•la. Des del relat atribuït a **Aimeric de Picaud** en el segle XII, recollit en el llibre V del **Còdex Calixtí** que descriu al detall el seu viatge pel Camí Francès, les cròniques de pelegrinatge han deixat constància dels camins històrics a Santiago de Compostel•la.

Creuen que ha canviat molt el peregrí actual del peregrí de l'Edat Mitjana?

(Descobreix més a la "Fitxa patrimoni i turisme cultural")

Proposem III: El Còdex Calixtí és una de les millors fonts per conèixer ...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

La ruta efectuada per Aymeric Picaud, recollida en detall en el llibre V del Còdex Calixtí i que descriu la seva marxa pel Camí Francès, és un dels textos més famosos. És conegut com la **“Guia del Peregrí medieval”**. Ofereix consells per a realitzar el viatge i opina sobre localitats i gent a les diferents etapes. Algunes ressenyes i descripcions geogràfiques i socials són realment curioses, amb tota mena de dades.

En el passat, els camins històrics de Santiago van ser una de les vies de comunicació més influents i reconegudes d'Europa. Van constituir un entramat d'eixos transeuropeus per a la difusió de la nostra cultura comuna, que van aconseguir transformar les pautes de vida social i econòmica d'àmplies regions del nord d'Espanya i van impulsar l'aparició de ciutats i vil•les amb una forta implantació gremial, poblacional i econòmica. Es van conformar com una font de transmissió de cultura i tradicions incessant, de manera que van permetre l'entrada d'estils nous provinents d'altres països que es reflecteixen en les nombroses esglésies, catedrals i construccions civils que el jalonen

(Descobreix més a la “Fitxa patrimoni i memòria”)

El Camí de Sant Jaume és, des del punt de vista històric, artístic i cultural, un dels béns culturals més importants d'Espanya.

El Camí Francès i els Camins del Nord d'Espanya també són Patrimoni Mundial des de 1993 i juliol de 2015, respectivament. Els Camins del Nord d'Espanya, en remetre als seus orígens, el fenomen jacobeu representat en el Camí Francès. Les quatre rutes (el Camí Primitiu, el Camí de la Costa, el Camí Interior del País Basc i de la Rioja i el Camí de Liébana) són les més destacades de les que hi va haver al nord d'Espanya vinculades als moments inicials de la història jacobea.

(Descobreix més a la “Fitxa patrimoni cultural”)

La seva importància com a via mil•lenària ha estat vehicle de comunicació a Europa al llarg de tota la seva història i roman viva avui dia, afavorint un diàleg cultural continu entre les persones que el recorren i els pobles que travessa.

Els camins històrics han aconseguit reconeixements internacionals múltiples entre els quals destaca la declaració com a Primer Itinerari Cultural Europeu en 1987 pel Consell d'Europa, que en 2004 també li va concedir la

categoria de Gran Itinerari Cultural Europeu.

El Camí de Sant Jaume va rebre el Premi Príncep d'Astúries de la Concòrdia 2004 per ser “un lloc de pelegrinatge i de trobada entre persones i pobles que, al llarg dels segles, s'ha convertit en símbol de fraternitat i en eix vertebrador de la consciència europea». No en va, el Camí com a via cultural, com a ruta artística, com a calçada històrica o com a sender per a esportistes i turistes, ha estat la «gran avinguda cultural europea de tots els temps”.

Tota aquesta informació, juntament amb les dues propostes que us hem plantejat, us servirà per a un primer apropament al Camí de Sant Jaume. A més, per a que quedi més clar, us proposem crear en grup un mapa conceptual per a que l'alumnat organitzi i compregui les idees clau de manera significativa.

Feu una foto a la pissarra amb la vostra definició i el mapa desenvolupat i envieu-la. Estem desitjant veure el resultat!

info@tucaminodesantiagoconcurso.es

Si voleu ampliar informació us proposem que busqueu les webs oficials de cada Comunitat Autònoma relacionades amb el Camí de Sant Jaume.

Comprovareu que cada una per on passa el Camí ho explica de manera diferent. Igual que a la vostra aula primer individualment, després per grups i finalment en conjunt es va donar una definició i es va posar èmfasi en determinats aspectes, cada organisme públic el defineix d'una manera diferent i centra l'interès en el que considera important, i tot i que sigui el mateix Camí, sempre són diferents els matisos o la forma d'exposar la informació.

(Descobreix més a la "Fitxa patrimoni i turisme cultural")

No només les webs oficials poden oferir informació del Camí. Molts peregrins tenen xarxes socials on comparteixen informació, opinions, fotos i vídeos interessants.

Aquestes xarxes s'han convertit en una eina que permet l'aprenentatge col·laboratiu, i segur que el vostre alumnat en són experts.

Dividiu el grup segons les xarxes que més facin servir: **Facebook, Youtube, Instagram, Twitter, etc.** Que cadascú amplii informació rellevant sobre el tema del Camí.

El nostre programa formatiu té un compte a Instagram! Ens segueixes?

https://www.instagram.com/tu_camino_de_santiago/

Final de l'etapa, un merescut descans ...

Hem arribat a la nostra primera parada. Amb tot el que hem treballat ja coneixem una mica què és el camí de Sant Jaume.

Després de descobrir-lo, aquells/es alumnes que no en saben res,
els ve de gust fer-lo?

QUIN SENTIT TÉ EL CAMÍ DE SANT JAUME ... per a la teva classe

ETAPA 2

El Camí de Sant Jaume

Ara que sabem què és el Camí de Sant Jaume toca preguntar-nos
per a què serveix el Camí?

En el nostre començament el que ens ha interessat és partir de les explicacions pròpies de l'alumnat, de les seves experiències, sobre què és el Camí de Sant Jaume. La seva manera d'expressar-ho i el sentit que li donen a les seves paraules és important per comprovar si ho veuen com una cosa amb valor o simplement "caminar per caminar".

**Ara ens toca plantejar-nos què significa realment el Camí
i les motivacions que porten a fer-lo.**

El Camí de Sant Jaume va començar com una peregrinació.
**Avui dia, quin pes té el factor espiritual a la nostra societat?
A la vostra aula, quin valor té?**

Però actualment el Camí no té solament un sentit espiritual. Cada any el nombre de viatgers que realitza la ruta és molt alt. **Quins seran els motius que els porten a fer-ho?**

Anem a veure què pensa l'alumnat.

Per què creuen que els peregrins recorren avui dia el Camí de Sant Jaume?
Anoteu totes les opinions que sorgeixin, ja que més endavant les recordarem.

Per a una millor comprensió del fet anem a **buscar informació per diverses fonts:**

1

Nosaltres hem preguntat a diversos peregrins sobre el que els va dur a iniciar el viatge i, d'entre les seves respostes, n'hem seleccionat les següents:

- **Ana (Madrid - 53 anys)** "He realitzat el camí per una cerca personal. Trobar-me a mi mateixa".
  - **Adrià (Girona - 25 anys)** "Gaudir de la història que hi ha a cada lloc".
  - **Pablo (La Rioja - 33 anys)** "Viure una experiència".
  - **Iker (Zarautz - 28 anys)** "Un viatge amb amics".
- **Andrés (Barcelona - 43 anys)** "Un entorn amb una natura i uns paisatges increïbles".
  - **Pilar (Burgos - 54 anys)** "A la meua família és gairebé una tradició".
- **Yeray (Tenerife - 49 anys)** "M'encanta gaudir de la gastronomia de cada poble".
  - **Família Gadea (València - 41 - 40 - 9 - 13 anys)** "Turisme en família".
- **Lluís (Barcelona - 29 anys)** "És una ruta que fa molta gent. Està de moda".
  - **Antía (Lugo - 30 anys)** "M'agrada l'esport i estar en forma".
  - **Juan (Oviedo - 58 anys)** "Simplement per diversió, lleure".
- **Associació Cultural (Estremaúra)** "Per conèixer el seu art i patrimoni cultural".
  - **Rosa (Madrid - 48 anys)** "Una promesa que vaig fer".

2

A banda d'aquestes opinions, estem segurs que dins del grup es poden trobar altres impressions i experiències dins del seu cercle familiar i d'amics/gues.

Coincideixen amb les expressades anteriorment? N'han incorporat alguna de nova?

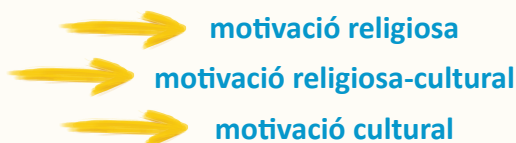
3

Amb el que ens comenten aquestes persones o amb els que ells creguin no podem extreure conclusions. Les dades oficials ens poden servir per a respondre aquesta pregunta les trobem a l'**Oficina del Peregrino de Santiago de Compostela** o en les enquestes que realitzen anualment les **Associacions d'Amics del Camí de Sant Jaume**.

Si necessiteu dades estadístiques per resoldre dubtes del vostre alumnat, no dubteu a consultar aquestes fonts, doncs contenen una sèrie d'estadístiques molt interessants sobre els peregrins.

<https://oficinadelperegrino.com/estadisticas/>

Entre les dades que ens interessen a nosaltres en aquest moment destaquem la motivació, sobre la qual cosa l'**Oficina del Peregrino de Santiago de Compostela** ens ofereix tres possibilitats de resposta:

Serien capaçes/ces els/les alumnes de situar cadascuna de les respostes personal que han donat abans en un d'aquests tres grups?

4

Per conèixer més sobre el peregrins també us proposem contactar amb la **Federación Española de Asociaciones de Amigos del Camino de Santiago**. Està formada per un important grup d'Associacions, repartides per gairebé totes les Comunitats Autònomes d'Espanya. L'experiència i el coneixement dels seus membres serà sens dubte una de les fonts més importants que tindreu per a que l'alumnat aprengui de primera mà tot sobre el Camí de Sant Jaume.

La seva feina, fonamental per a mantenir el Camí viu, inclou actes de promoció, estudis i investigació, publicacions periòdiques (**Revista "Peregrino"**), cursos i conferències, etc.

A més a més, un dels aspectes que es valorarà per a que el vostre treball artístic arribi a l'exposició de Santiago de Compostela és la participació d'aquests col·lectius locals vinculats al Camí de Sant Jaume en el procés de formació del vostre grup.

Si voleu més informació sobre quina d'entre totes les associacions us pot ajudar, no dubteu a contactar amb:

<http://www.caminosantiago.org/cpperegrino/comun/inicio.asp>

5

Però realment no sabrem mai quines són les motivacions dels peregrins fins que els coneixem, per tant us proposem que les descobriu preguntant-los en persona.

(Descobreix més a la "Fitxa patrimoni i turisme cultural")

6

Per últim, una altra bona opció és que busquin informació sobre el tema a Internet: podran trobar fàcilment desenes d'articles i blogs amb les opinions dels viatgers.

Amb tota aquesta informació quedarà clara una cosa: el reflex del peregrí actual i del passat és la imatge de la societat de cada moment. El peregrí d'avui dia té poca cosa a veure amb el de fa segles. Si bé en els seus inicis era el sentit espiritual el que movia als viatgers, potser les motivacions són unes altres en la nostra època.

Per tant, una vegada el vostre grup hagi indagat en les motivacions de molts dels peregrins, aquest tema és una bona oportunitat per propiciar a la classe el desenvolupament d'un debat on argumentin les idees pròpies i respectin la opinió dels altres. Us proposem que delibereu sobre el **sentit actual del Camí de Sant Jaume**.

Però a més de fixar-nos en els altres, podeu iniciar aquest debat plantejant **què portaria al vostre grup a fer el Camí?**

Pot ser que hi vegin cap interès, o pot ser que hi vegin com un repte interessant.
En quina posició es troben?

Proposem IV: Com ja hem investigat i conegut algunes coses sobre el Camí de Sant Jaume, és el moment de plantejar ...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

Com a aportació al debat us proposem un aspecte interessant sobre la motivació per fer el Camí: el **filosòfic o transcendental**.

Qui deixa la seva petjada sobre qui? El caminant o el Camí?

Abans de parlar sobre això us deixem dos textos per analitzar i llegir en grup que ens ofereixen un sentit simbòlic del viatge.

Konstandinos Kavafis.
"Viatge a Ítaca"

Cuando emprendas tu viaje a Ítaca,
pide que el camino sea largo...
lleno de aventuras,
lleno de experiencias.
No temas a los lestrigones
ni a los cíclopes
ni al colérico Poseidón,
seres tales jamás hallarás
en tu camino,
si tu pensar es elevado, si selecta
es la emoción que toca tu espíritu
y tu cuerpo...

Antonio Machado.
"Caminante no hay camino"

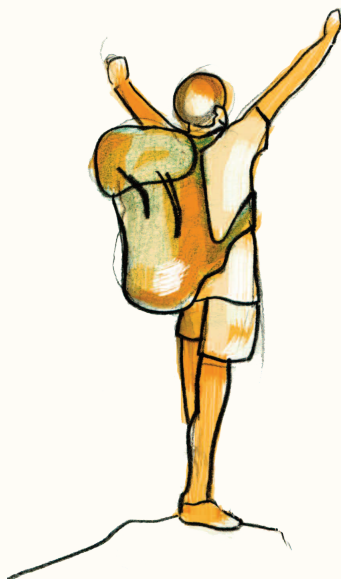
Caminante, son tus huellas
el camino y nada más;
Caminante, no hay camino,
se hace camino al andar.
Al andar se hace el camino,
y al volver la vista atrás
se ve la senda que nunca
se ha de volver a pisar.
Caminante no hay camino
sino estelas en la mar.

Han agradat les poesies?

Per a què serveix la poesia al vostre alumnat avui dia, que sembla que ens movem a cop de piulada?
Us atreviu a crear una poesia sobre un tema que us interessi?
Us atreviríeu a crear una poesia sobre el Camí de Sant Jaume?

Aquesta no és una proposta gratuïta, res en aquetes fitxes ho és. Recordeu que una de les categories del programa formatiu és un còmic/foto-còmic, en el qual és important la il·lustració, però també el contingut, que en ocasions pot ser un text poètic.

I la poesia feta imatge mitjançant una fotografia?

NO ÉS NOMES Un camí...

Atès que és l'alumnat qui ha de realitzar un treball de creació artística sobre el Camí de Sant Jaume, hem preferit en etapes anteriors que ells/es descobreixin i debatin què és i quin sentit té.

Durant el transcurs de la seva cerca d'informació pot ser que algunes/es comentin que l'han fet. Tot i això, pot ser que hagin recorregut llocs diferents.

Ha sorgit algun dubte? És que potser només existeix un sol Camí?

Segur que per a molts de vosaltres està clar, però potser no per a ells/es.

Per tant, una altre aspecte important es fer veure que el Camí de Sant Jaume no el forma una sola ruta, sinó moltes, les quals parteixen de llocs molt llunyans a Europa, llegat de les peregrinacions medievals. Existeixen desenes de camins que porten a Santiago de Compostela.

Proposem V: Fixeu-vos en un mapa en la quantitat de localitats europees per les quals passa el Camí de Sant Jaume ...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

En el nostre país el Camí de Sant Jaume també recorre múltiples províncies. Així doncs, podríem dir que existeixen molts Camins de Sant Jaume.

Però en el nostre programa de formació ens centrarem únicament en aquells en els que treballa el Consell Xacobeu. Us les presentem de manera breu i us deixem unes preguntes per al debat:

Camí Francès

Sens dubte, el més transitat pels peregrins actualment. Té l'entrada a la Península per dos trams que conflueixen en Puente la Reina: un per Navarra, des de Roncesvalls en direcció a Pamplona per a seguir per Puente la Reina, i un altre per Aragó que surt de Somport (Osca).

Els seus diferents trams permeten recórrer gairebé tot el nord peninsular, travessant boscos navarresos, vinyes riojanes, planícies i catedrals castellà-lleoneses, i muntanyes i prats gallecs. Més de 900 kilòmetres que us acosten al camí amb més tradició històrica (descriu ja en el segle XII) i el més reconegut internacionalment.

Font: Xacobeo Galicia y Consell Xacobeu. MECD.

Quants kilòmetres podreu avançar per etapa?

El Camí de Sant Jaume no és una carretera, així que depèn de cada peregrí. Recordeu que es pot fer en bicicleta i fins i tot a cavall, de manera que les parades s'escullen lliurement, així com el temps que s'hi vulgui invertir.

Camí de la Costa

És una de les rutes jacobees més antigues de peregrinació, doncs fou originalment a través d'aquest camí per on es va estendre el culte a Sant Jaume en el segle IX, a través del comerç marítim. Transcorre per Guipúscoa, Biscaia, Cantàbria, Astúries, Lugo i La Corunya.

Després del Camí Primitiu, aquesta ruta, que transcorre per la costa asturiana i entra a Galícia per la ria de Ribadeo, va guanyar rellevància durant la baixa Edat Mitjana. Aleshores, les peregrinacions marítimes ja es trobaven en el seu punt àlgid i a Oviedo es va començar a celebrar el Jubileu de la Santa Creu.

Els peregrins de finals de l'Edat Mitjana, desitjosos de venerar relíquies i guanyar-se indulgències, visitaven Oviedo com a complement del seu viatge pietós a Compostela.

El Camí de la Costa es va mantenir vital fins al segle XVIII. I no tan sols atreia peregrins asturians, sinó que per ell passaven devots de tot el nord de la Península i fins i tot -per terra o per mar- devots procedents d'altres zones d'Europa com Anglaterra, Flandes, Alemanya o Escandinàvia.

Font: Xacobeo Galicia

Sap el vostre grup que existeixen camins jacobees que es fan en part per mar per arribar a Santiago?

Camí Liébana

És un tram del Camí de la Costa que transcorre per Cantàbria que va sorgir amb l'objectiu de venerar els restes de sant Toribi, bisbe d'Astorga, i les relíquies del *Lignum Crucis* (el fragment més gran conservant de la Creu de Crist reconegut per l'Església) tretes de Jerusalem pel mateix sant. El *Lignum Crucis* motivava, des de temps immemorials, l'afluència de nombrosos pelegrins atrets pels sanaments mentals suposats que produïa i que troben narrats per diversos cronistes, fins al punt que el monestir va arribar a ser conegut com la petita Jerusalem.

Font: Consell Xacobeu. MECD.

Com podeu comprovar, al final d'una ruta jacobea no sempre està Santiago de Compostela, però en aquest cas la motivació és la mateixa, espiritual.

Camí Interior del País Vasc y de la Rioja

Entrant per Irún des de la ciutat francesa de Baiona (l'únic pas a peu de costa) els peregrins tenien dues opcions per anar a Santiago: agafar el Camí de la Costa per tot el nord peninsular o continuar cap al sud fins enllaçar amb el Camí Francès a Santo Domingo de la Calzada o Burgos.

Aquest Camí, de gran bellesa paisatgística, transcorre per trams d'antigues calçades romanes i travessa la Serralada Cantàbrica per passos com el Túnel de Sant Adrià, a Guipúscoa, el qual penetra en una muntanya de roca i s'enclava en ple parc natural. Amb només 70 metres de llargada, el túnel compta amb una ermita amb el mateix nom al seu interior.

L'origen d'aquest camí sembla estar en l'expansió de la peregrinació al Santuari de Santo Domingo de la Calzada a partir del segle XV, vinculat a l'aparició de la llegenda del penjat, el gall i la gallina que protagonitza un peregrí a Santiago de Compostela, la fama de la qual va recórrer tota Europa.

Hi ha una ruta més senzilla que una altra?

Totes les rutes compten amb etapes de major i menor dificultat. Però més que fer-nos enrere pel cansament que poden suposar, és millor que gaudim amb la bellesa i les possibilitats que ens ofereix cada una. No camineu mai amb el cap baix. El Camí és una oportunitat per descobrir coses noves en un mateix i en el nostre entorn.

→ Camí Primitiu

És a l'origen del Camí de Sant Jaume, ja que va ser la primera ruta de pelegrinatge documentada i coneguda. El primer itinerari neix a començament del segle IX, quan Alfons II (791-842), el Casto, marxa des d'Oviedo, aleshores cort del Regne, cap al *Campus Stellae* visitar la tomba de l'apòstol sant Jaume, recent descoberta. Es traça un camí que aprofita les antigues vies de comunicació de l'època romana que els pelegrins recorrien per a visitar les restes del Sant, no sense riscos, ja que la Península era ocupada en gran part pels musulmans.

Font: Consell Xacobeu. MECD.

Creuen que totes les rutes acaben a Santiago de Compostela?

No, alguna d'elles enllaça amb un altre Camí. En aquest cas el Camí Primitiu empalma amb el Camí Francès a tan sols tres jornades de Compostela.

→ Camí Catalanoaragonès

El Camí Catalanoaragonès sorgeix per a canalitzar el trànsit cap a Santiago de Compostel•la dels pelegrins que provenien de Llenguadoc (sud-est de França) i d'Itàlia, que preferien entrar a la Península a través de Sant Pere de Rodes i la Jonquera. Transcorre per les localitats de Montserrat, Lleida i Saragossa fins a arribar a Logronyo, on s'uneix al Camí Francès.

Aquests pelegrins no sempre triaven la ruta més senzilla i més curta. En moltes ocasions triaven rutes més llargues per a visitar monestirs de renom i venerar les imatges o relíquies que s'hi albergaven. A Girona, alguns pelegrins visitaven la tomba de sant Narcís i a Barcelona molts anaven a resar a la tomba de santa Eulàlia. La fama que van adquirir els monestirs de Sant Pere de Rodes, Poblet i Sant Cugat va ser decisiva a l'hora de configurar aquest itinerari.

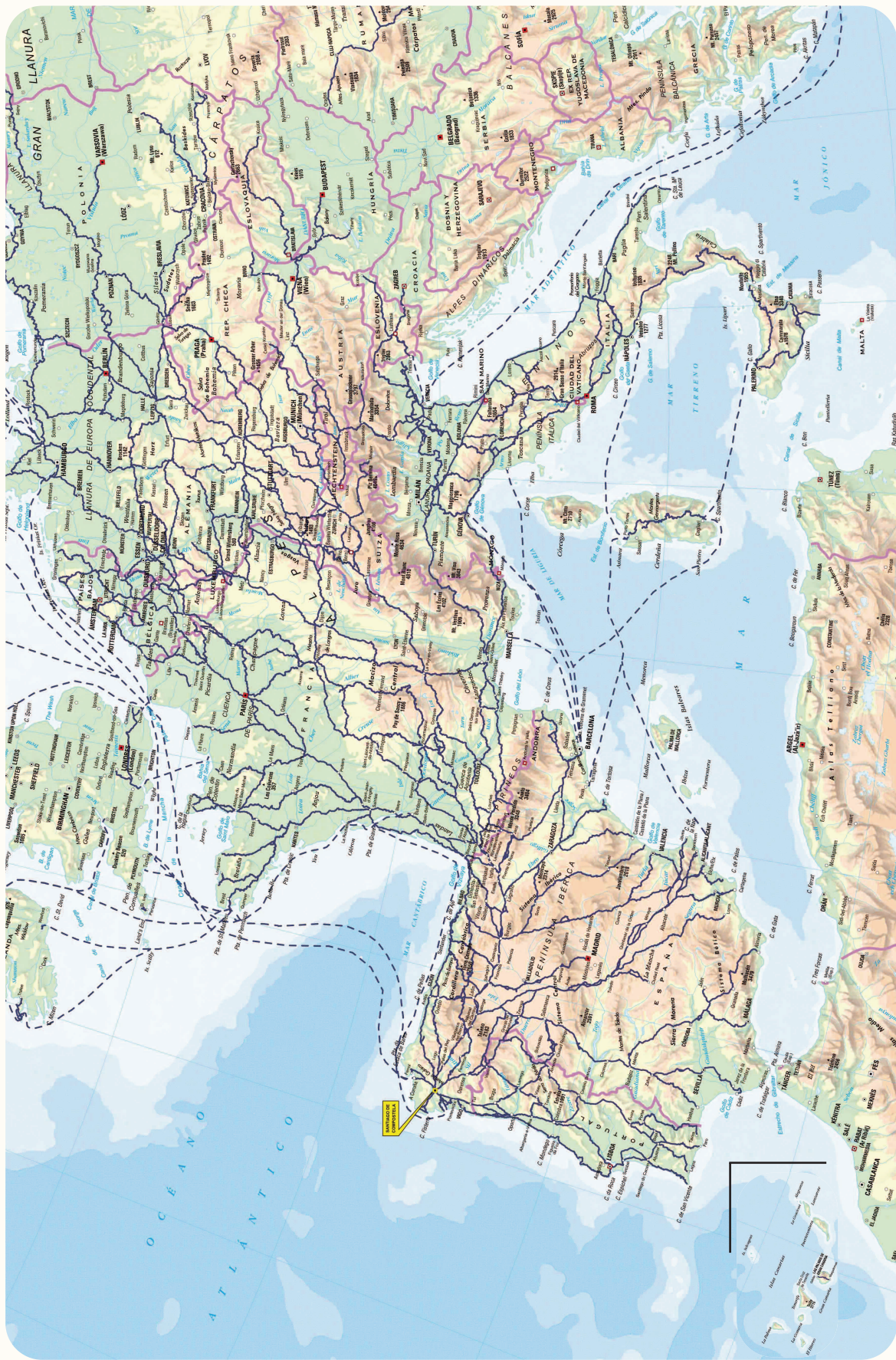
Font: Consell Xacobeu. MECD.

**En observar totes les rutes del Camí de Sant Jaume en un mapa, quin tram desperta més curiositat entre el nostre alumnat? Què els crida més l'atenció d'ell?
En què es basen per triar? Quines són les seves motivacions?**

A les seves respostes podreu comprovar les diferents raons que tenen els peregrins a l'hora de realitzar-lo. Recordeu les que vam seleccionar a la fitxa.

Font: Institut Geogràfic Nacional y Federació d'Associacions d'Amics del Camí de Sant Jaume

Proposem VI: Pot ser que el vostre centre estigui a prop d'alguna de les localitats ...

Ves al final de l'etapa per saber-ne més ...

Passant per tants llocs d'Espanya podria sorgir el dubte de saber a qui pertany el Camí de Sant Jaume, qui s'encarrega de la seva conservació. No pertany a ningú, però tot i això sí que existeix un organisme que serveix de cooperació entre l'Administració General de l'Estat (Ministeri d'Educació, Cultura i Esport) i les Comunitats Autònomes per on passen els Camins que treballem en el nostre programa formatiu: Aragó, Astúries, Cantàbria, Castella i Lleó, Catalunya, Galícia, La Rioja, Navarra i el País Basc.

Es tracta del Consell Xacobeu.

La seva funció és la conservació de les rutes del Camí de Sant Jaume declarades Patrimoni Mundial (Camí Francès, de la Costa, Interior del País Basc i la Rioja, Primitiu i de Liébana), a més del Catalanoaragonès, així com l'organització de la celebració dels anys Jacobeus.

**Saben els teus alumnes què és ser Patrimoni Mundial?
Ho descobrireu en les properes etapes.**

A més, s'encarrega de l'execució de programes i actuacions de promoció relacionades amb el Camí de Sant Jaume, entre elles la posada en marxa d'aquest programa formatiu per a joves. Per tant, les rutes amb les que us proposem treballar són les que el Consell coordina.

Final de l'etapa, un merescut descans ...

Hem après molt en aquestes etapes i hem comprovat com el Camí de Sant Jaume no és només un camí, però no perquè hi hagi múltiples rutes, sinó perquè realment no és només un camí: com abans comentàvem, tots aquests camins que veiem en els mapes l'han convertit en una de les vies de comunicació més importants i conegudes d'Europa, que resulta fonamental com a eix comercial i via de difusió del coneixement i la cultura.
Ara us toca continuar aquest llegat.

Recordeu que el programa formatiu acaba amb un treball artístic sobre el Camí.
Heu pensat ja amb el grup quina de les categories els motiva més?

PROPOSEM

Les propostes que presentem a continuació són activitats de motivació orientades a complementar les competències i els continguts del currículum d'Educació Secundària Obligatoria, dins de l'objectiu que es fixa el programa formatiu "**El teu Camí de Sant Jaume, patrimoni de tots**". En aquesta fitxa incloem propostes per a:

HISTÒRIA

GEOGRAFIA

LLENGUA

IDIOMES

FILOSOFIA

Proposta I: Tecnologies de la informació i la comunicació

Per a aquells que no sàpiguen res del Camí de Sant Jaume... us plantejem el primer objectiu: propiciar el seu interès.

Per a això han de conèixer allò del que parlem. Per tant anem a presentar el Camí de Sant Jaume fent servir material divers que els pugui resultar atractiu. És bo que siguin ells/es mateixos/es els que investiguin, doncs a més és un tema en el qual es poden trobar moltes dades.

Proposa que en petits grups duguin a terme una cerca d'informació sobre el Camí de Sant Jaume, cadascun d'ells centrar en un aspecte diferent, per a que s'interessin i coneguin de primera mà el que és més rellevant. Si indaughen a Internet, xarxes socials i a la biblioteca del centre i/o del barri poden consultar aspectes com ara:

- informació de les diverses rutes: etapes, distàncies...
- consells per al viatge i indicacions útils,
- blogs i xarxes socials amb vivències de peregrins,
  - situació d'albergs i àpats,
  - ...

És interessant també contextualitzar l'inici del Camí a la seva època, per a la qual cosa serà necessari que busquin referències històriques sobre ell.

A més, poden fer un resum de les notícies que hagin trobat a través de diferents fonts. És habitual veure notícies a la TV, premsa o radio sobre el tema.

Quan hagin trobat ja la informació, és hora que l'alumnat la presenti i la posi en comú per a facilitar entre tots una visió més rica i completa del Camí de Sant Jaume.

Pot ser normal que es preguntin al final: quina transcendència tindrà aquest Camí per a que tanta parli d'ell?

Proposta II: Dramatització

Per a aquells/es que creien saber-ho tot sobre el Camí, penseu que els ho heu d'explicar a un turista mitjançant la següent dinàmica:

Un membre del grup que cregui conèixer el Camí de Sant Jaume tindrà el rol d'informador/a turístic de la seva localitat; una altra persona que no sàpiga gaire sobre el Camí el rol de turista interessat/da en el Camí. El segon plantejarà a l'informador/a aquells dubtes que consideri necessaris per saber què és el Camí de Sant Jaume.

Segur que se us acudeixen moltes. Us en proposem algunes:

- Com ho faig per no perdre'm?
- Però, quants Camins hi ha? Quin és el bo?
- On comença el Camí de Sant Jaume?
- Quants diners costa fer el Camí?
  - On dormiré?
- Com saben a cada alberg que sóc un peregrí i com saben que faig el Camí?
  - I si vaig en cotxe?
  - Si no sóc religiós, el puc fer?
  - Hi ha un temps per fer-lo?
  - Però s'ha de caminar molt?
  - I si tinc un accident, qui m'ajuda?
- Cal tornar de Santiago de Compostela caminant?

Què pensen en cada cas?

Podríem resoldre els dubtes, però millor que ho descobreixin ells/es.

Proposta III: Comprensió lectora

El Còdex Calixtí és una de les millors fonts per conèixer... què va ser el Camí de Sant Jaume en el seu origen.

Diverses localitats actuals hi estan detallades. Pot ser molt interessant comprovar com es descriu la vostra zona vista per un peregrí de l'Edat Mitjana.

"Per Logronyo passa un riu enorme anomenat Ebre, de saludables aigües i abundants peixos. Tots els rius que es troben des d'Estella a Logronyo són malsans per beure homes i bèsties, i els seus peixos ho són per menjar-los. Si alguna vegada menges a Espanya i a Galicia el peix que vulgarment es diu barb, o el que els del Poitou anomenen alosa i els italians clipia o anguiles o tenques, segur que emmalalteixes o mors immediatament".

Trieu la part que us sembli més significativa i treballeu-la amb l'alumnat.

Durant el curs seran molts els textos que podreu fer servir per millorar la comprensió lectora del vostre alumnat. El Còdex Calixtí no és més que un exemple dins dels recursos que podeu utilitzar per mostrar diversos aspectes del Camí de Sant Jaume a través de la literatura. Compteu amb multitud d'obres que us serviran de suport: novel·la, poesia, articles de premsa, còmic, guies de viatges, etc.

Una vegada triat un text us podeu centrar en aspectes més formals per treballar diversos continguts curriculars i part de les competències bàsiques de l'alumnat en aquesta matèria:

- Autor, data i obra.
- Gènere i subgènere al qual pertany.
- Estructura.
- Anàlisi del contingut, argument.
- Estructura: interna / externa.
- Estudi de la forma partint del contingut: nivell fònic / nivell morfosintàctic / nivell lèxic-semàntic / nivell estilístic i de la comunicació.
- Relació del text amb l'autor i la seva època.
- Conclusió.

Introduir textos relacionats amb el Camí permetrà a l'alumnat millorar la seva comprensió crítica sobre el mateix mentre milloren el seu coneixement en l'àrea de la llengua.

Proposta IV: Debat - Pensament crític

Com ja hem investigat i conegut algunes coses sobre el Camí de Sant Jaume, és el moment de plantejar ... un debat entre el nostre alumnat.

Si heu seguit fins el moment les nostres propostes comprovareu que intentem que l'alumnat es trobi al centre de l'aprenentatge, que siguin els protagonistes. Per això una de les eines més útils que tenim passa per a fomentar el debat a l'aula sobre els temes tractats.

Us presentem un possible debat dels molts que poden sorgir: una part de l'alumnat vol fer el Camí de Sant Jaume pels aspectes positius que els pot oferir i una altra part prefereix un altre lloc per dur a terme el viatge d'estudis de tota la classe. Una altra variant podria ser que es debati sobre quina de les rutes del Camí és més interessant. Cada una ofereix diversos atractius.

Els equips de debat poden començar amb el que ja saben fins el moment o se'ls pot permetre investigar més amb tal de recolzar les argumentacions que justifiquin el seu punt de vista. Fins i tot una vegada investigat el tema per part de cada grup, canvieu els papers i feu que els alumnes que pensen d'una manera hagin de defensar el sentit contrari a la seva opinió. L'intercanvi d'idees és tan transcendent com el debat en sí mateix.

Recordeu que, a més que el resultat final del debat, és important avaluar per part de l'alumnat tot el procés, amb especial atenció a les opinions dels altres.

Proposta V: Idiomes

Fixeu-vos en un mapa en la quantitat de localitats europees per les quals passa el Camí de Sant Jaume... A cada una d'elles hi ha joves com vosaltres que potser també estan descobrint què és el Camí de Sant Jaume. És un patrimoni que transcendeix les fronteres.

Si al vostre centre estúdieu alguna llengua estrangera us proposem contactar amb ells/es en el seu idioma. Igual que a la pàgina web del vostre centre educatiu, segur que ells/es tenen algun blog, xarxa social, canal de vídeos, etc., per contactar.

Se us acudeix què els podem preguntar? Pot ser el principi d'una gran amistat...

Proposta VI: Medi físic i espai humà

Pot ser que el vostre centre estigui a prop d'alguna de les localitats... que hem mencionat a les rutes, o pot ser que no us sonin la majoria.

Aquesta segona opció és una magnífica oportunitat per localitzar-les i fer servir un mapa com a eina imprescindible per les classes de geografia. Per tant us proposem:

- indicar les rutes del Camí de Sant Jaume que recorren tota Espanya i destacar les que són Patrimoni Mundial;
- triar una i senyalar les poblacions per les quals passa el Camí, amb inici i final;
- situar les principals fites patrimonials (arquitectura, natura, patrimoni immaterial, etc.);
- detectar les principals poblacions per densitat de població. Coincideixen amb les el Camí travessa?;
  - trobar les principals poblacions des d'un punt de vista econòmic. Quina influència va poder tenir el Camí en els seus orígens com destacat punt comercial?;
- Determinar on es desenvolupen els principals fets per a la configuració com ruta peregrina;
- ...

Les possibilitats del treball amb mapes són tantes com els objectius que us plantegeu: índex de turisme, sectors econòmics, infraestructures, medi ambient, desequilibris territorials, ...

Què us interessa que descobreixi el vostre alumnat sobre el Camí de Sant Jaume amb aquestes eines? Si hi afegim l'ús de les noves tecnologies, el ventall de possibilitats és enorme.